

Mezőtárkány

Település
Arculati
Kézikönyv
2017

IMPRESSZUM

Mezőtárkány Község
Település Arculati Kézikönyve
Egerben az Arkt Építész Stúdió
gondozásában jelent meg.

Mezőtárkány Község Önkormányzata

Honlap: www.mezotarkany.hu
Email cím: onkormanyzat@mezotarkany.hu
Postai cím: Mezőtárkány 3375 Kossuth u. 81.
Telefon: 36/491-933
Polgármester: Tóthné Szabó Anita

Települési főépítész: Fábián Gábor
email címe: fabian.arkt@gmail.com

Kivitelezés:

Arkt Építész Stúdió
3300 Eger, Gárdonyi kert 5.
www.arkt.hu

Szerkesztette:

Szabóné Jánossy Kinga
Szöveg: Juhász Péter
Fényképek forrása:
saját és az internetről
Grafikai tervezés:
Szabóné Jánossy Kinga
Munkatársak:
Gergelyi Erna
Fábián Gábor

Mezőtárkány, 2017.

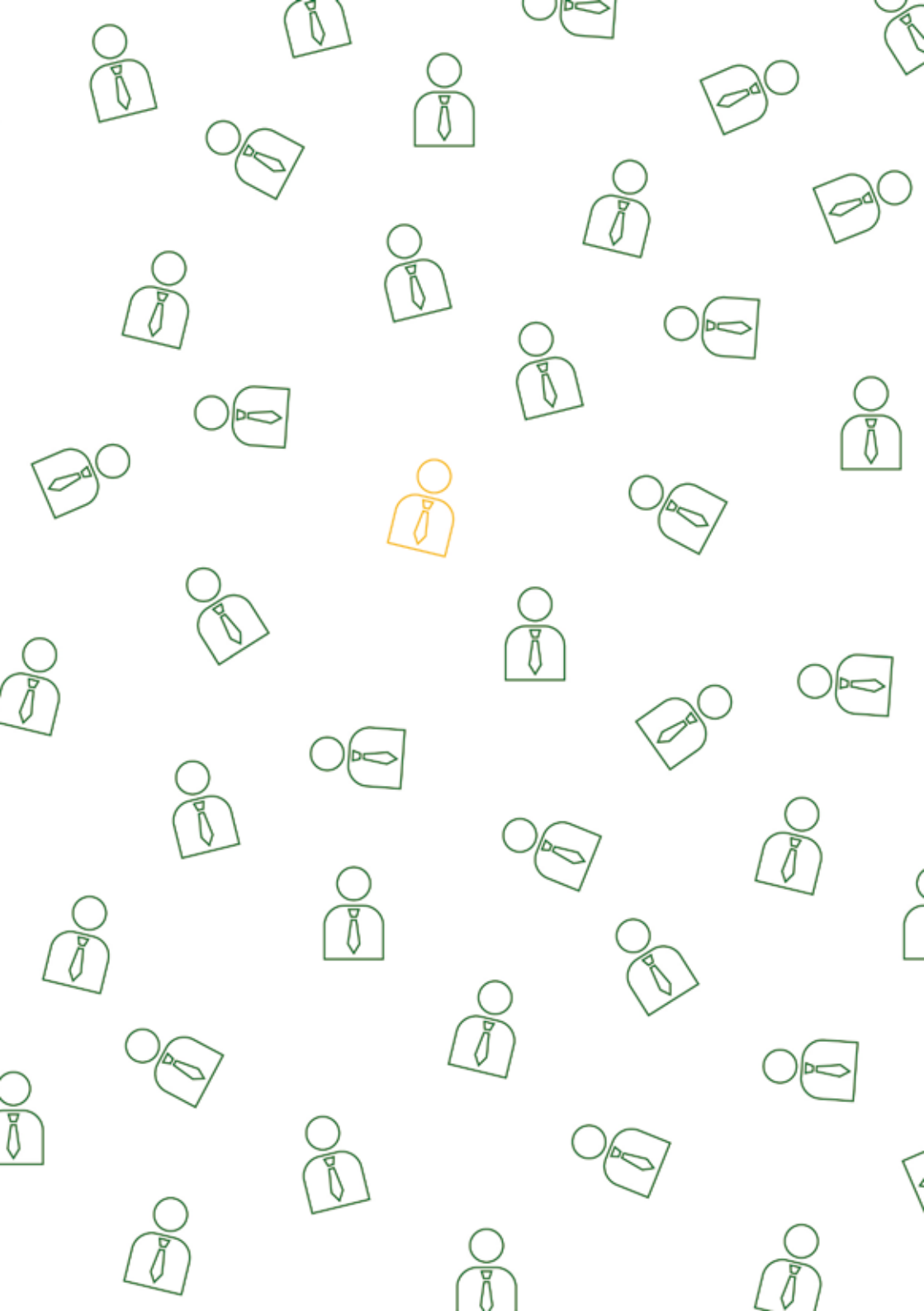

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	
Polgármesteri köszöntő	6
Mezőtárkány bemutatása	
Földrajzi áttekintés	10
Történelmi áttekintés	14
Örökségeink	
A településen fellelhető műemlékek, szobrok	18
Népi építkezés	
A településre jellemző régmúlt építkezés, tájház	30
Településképi szempontból meghatározó területek	36
Történeti településrész	42
Átalakuló új településrész	48
Helyi értékek	52
Beépítésre nem szánt terület	58
Építészeti útmutató, ajánlások	64
Jó példák	
Épületek	88
Kiegészítő elemek	96

BEVEZETÉS

„Az építészet a költészet körébe tartozik, célja, hogy segítsen az embernek lakni. Az építészet azonban összetett művészet. Nem elég, ha célszerű épületeket, városokat emelünk. Építészet akkor születik, mikor „egy teljes környezet láthatóvá válik”, hogy Susanne Langer meghatározását idézzük. Általánosságban ez a genius loci konkretizálását jelenti. Mint láttuk, ezt az épületek valósítják meg, melyek összegyűjtik a hely jellegeit és közel hozzák őket az emberhez. Az építészet legfontosabb tette tehát a hely „üzenetének” megértése. Ily módon óvjuk a Földet, és magunk is egy átfogó teljesség részévé válunk.”

Christian Norberg-Schulz: Genius loci

POLGÁRMESTERI KÖSZÖNTŐ

a polgármesteri köszöntő helye

Mezőtárkány polgármestere

Tóthné Szabó Anita
polgármester

**TELEPÜLÉS
BEMUTATÁSA**

FÖLDRAJZI ÁTTEKINTÉS

Mezőtárkány az Alföld északi peremén, Füzesabonytól délkeletre, Mezőkövesdtől dél-délnyugatra fekvő 40,61km² területű település. Az M3-as autópálya 3km-re fekszik, felhajtó a legközelebb Füzesabony mellett található. A Füzesabonyt Debrecennel összekötő vasútvonal egy megállója található itt. A községet Szihalom, Füzesabony, Dormánd, Besenyőtelek, Átány, Kömlő, Egerfarmos, és Mezőszemere határolják.

A település Heves megye délkeleti részén, a Heves-Borsodi síkságon a Borsodi Mezőségben helyezkedik el. Területén több csatorna és patak folyik keresztül. A falu 95-102 méter közötti tengerszint fölötti magasságú. Földrajzi környezetét döntően a Bükk hegységről délre tartó vízfolyások formálták, a terület lényegében a Laskó és Eger-patakok hordalékkúpjának síksága, mely északról dél felé enyhén lejtős terület. A ma egységgént kezelt síkság földtörténeti fejlődése és hidrológiai múltja is hasonló. A patakok a pleisztocén és holocén kor határán még déli irányú lefolyással rendelkezett, és csak a Tisza megjelenése után tértek el kelet felé, így formálva a területet. A terület talajának egy része szikes, és agyagos löszös, némi homok és kavicskészlettel.

Mezőtárkány éghajlata jellegzetesen átmeneti karaktert mutat az Alföld és az Északi középhegység között. Zömmel a meleg, mérsékelt száraz és mérsékelt forró nyarú éghajlati övbe sorolható. Felhőzetének évi átlaga 55%-ra tehető, a napsütéses órák száma pedig 1930-1950 környékén

Mezőtárkány elhelyezkedése

változik. Az éves középhőmérséklet $10,2^{\circ}\text{C}$. A nyár száraz és meleg. Az éves csapadékmennyiség 560-580mm. Az uralkodó szélirány északkeleti, jellegzetes vonása a kis szélsőbesség az Északi középhegység védelmének köszönhetően.

NÖVÉNYZET

Mezőtárkány természetes növényzetében a lágyszárú fajok a meghatározóak, néhány tölgyes mellett. Környékén főleg a szántóföldi növények a jellemzőek (pl. árpa, kukorica, búza, napraforgó). Természetes növényzetében megtaláljuk az erdei gyömbért, a nehéz szagú gőlyaortt, a borzas orbáncfűvet, és a harangvirágokat.

ÁLLATVILÁG

Az állatvilágot az apróvadak jellemzik.

Árpa

Napraforgó

Búza

Kukorica

Erdei gyömbér

Nehézszagú gólyaorr

Harangvirág

Borzas orbáncfű

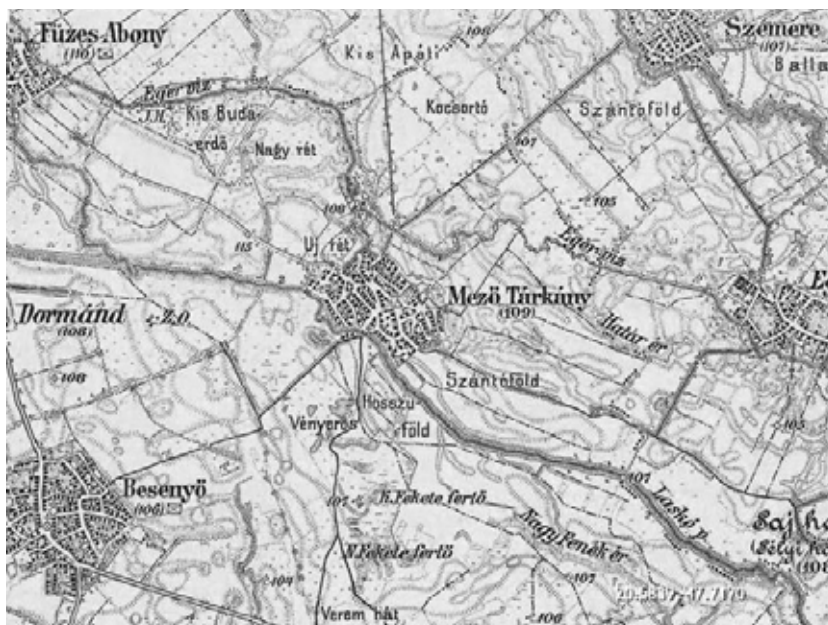
TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS

Mezőtárkány Árpád-kori település. Több forrás is először 1261-ben említi a települést Oltarkan és Tottarkan néven. Majd 1279-ben már Tharkan néven szerepel. 1329-ben Egyházastárkány és Altárkány. 1353-ban fordul elő először a Mezőtárkány név, de innentől kezdve szerepel az Egyházas és Kápolnástárkány, utóbbi más néven Altárkány. 1423-ban Mezewtharkan alakban írják. Az 1380 és 1481 közötti oklevelekben hol Középtárkány, hol Egyházastárkány, hol Törpeszeg, hol Közép vagy Mezőtárkányként szerepel.

Mezőtárkány határában 1964-ben a Nagyhalomnak nevezett terület oldalából faragott kövek egy régi templomból, emberi csontok 16db sírből, és cseréptöredékek kerültek elő. A helyen a XV. században még egy Márkegyháza nevű település állt, mely a XVI. században véglegesen elpusztult. A Laposhalom régészeti terület szintén a település határában található, itt I. századból származó érintetlen női sírt tártak fel kerámia edénnyel és gyöngysorral.

A XV. század végére a település az egri káptalan birtoka lett és mezővárosi jelleget ölt. 1552-ben a törökök elpusztítják a falut, amely viszont 1563-ra újra benépesült. 1687-ben ismét elnéptelenedett, de 1701-re újra benépesült. 1771-ben a falu határait I. osztályúnak minősítették, s lakói szinte csak földművesek. A község első hivatalos pecsétje 1773-ból származik s ebben az évben új templom építésébe kezd a település. 1896-tól szervezett oktatás van a faluban,

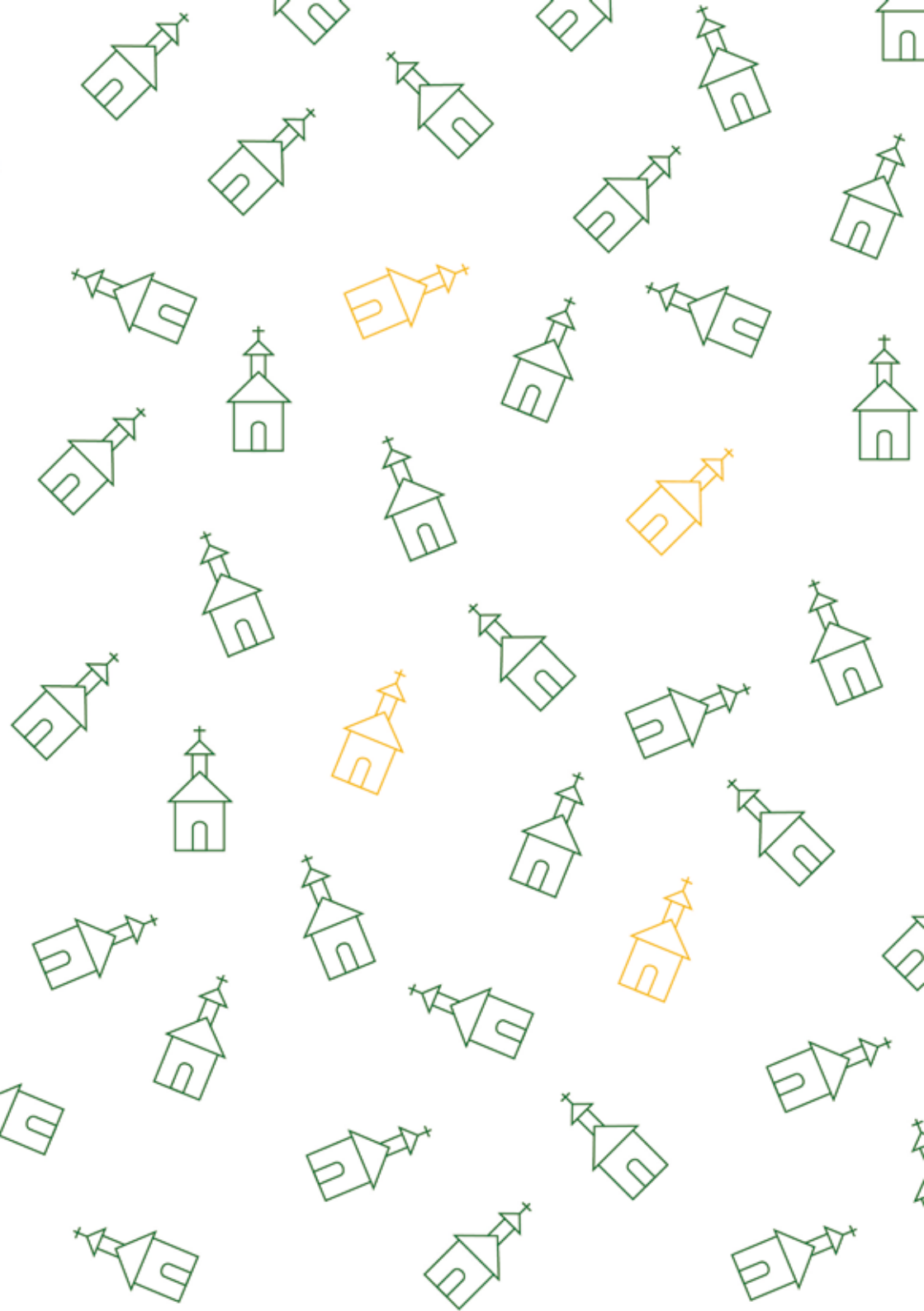
Mezőtárkány térképe - Harmadik Katonai Felmérés (1869-1887)

mely igen erősen igényelt is volt, ugyanis 1900-ban már 3045 lakosa van. A lakosság tetemes része mezőgazdasági őstermelő, akik egyéb igényeit néhány kisiparos elégti ki. A II. világháború után újabb fejlődés indul, a villamosítás után sorra épülnek az új házak. Az 1940-es évek végén az óvoda is megindul, emellett az egészségügyi ellátást a helyi körorvos és két szülésznő is biztosítja. A mezőgazdasági termelésnek új keretet adtak az 1950-es évek elején létrejövő termelőszövetkezeti csoportok, majd a nagyüzemi termelőszövetkezetek. A településen is létrejött új tanácsrendszerként a községi tanács. 1990 óta, mint önálló települést, 10 tagú önkormányzati testület irányítja.

ÖRÖKSÉGEINK

RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOM

A templom pontos építéséről nem maradtak adatok, viszont egy 1776-ban kötött ol-tárfaragási szerződés igen, s ekkoriban már valószínűleg nagyrészt állott a templom. A falu közepén egy parkosított környezetben kelet-nyugati tájolású, nyugati bejáratú, egyhajós templom barokk stílusban épült.

PLÉBÁNIAHÁZ

Az 1806-ban épült épület szabadon álló két emeletes lakóépület nyeregtetővel cserépfedéssel. Földszintes homlokzatán hat ablaktengely, udvari oldalán öt árkádos, kősáríves üvegezett folyosó. Helyiségei boltózatossak és síkmennyezetesek is az átalakításoknak köszönhetően.

SZÜRKE MAGTÁR

A hagyomány szerint ez volt a régi templom. A plébániaház előtti téren, szabadon álló háromemeletes három hajós, négyzetes alaprajzú épület, oromfalakkal és nyeregtetővel.

KÚRIA

Feltehetően a káptalan kúriájaként épült a XVIII. század derekán. Utcai homlokzatán négy szalagkeretes ablak, középen plasztikus ovális faragott kőcímerrel.

VÖRÖSMAGTÁR

Egy kisméretű téglából épült múlt század béli mezőgazdasági raktározó épület, mely ma tűzoltóraktár, és asztalos üzemként működik. Homlokzatáról a vakolat el van távolítva így gyönyörű tégl architektúra jelenik meg.

KÁLVÁRIA CSOPORT

A falu központinak nevezhető teréről nyíló, kerítéssel lehatárolt, erősen parkosított szoborpark.

Ifj Sas János keresztje

KERESZTEK

A településen és határában több kőkereszt is áll, némelyikük műemléki besorolással is bír. A keresztek nevei a következőek: Jacsó kereszt, Szalmás Súmi kálvária, Mezőtárkányi kálvária, Német-Csirke kereszt, Budai Nagy Antal úti kereszt, Kelemenné keresztje, Farmosi úti kereszt, Ifj Sas János keresztje, Templomkerti kereszt.

Farmosi úti kereszt

NÉPI ÉPÍTKEZÉS

HAGYOMÁNYOS LAKÓHÁZ

A község hagyományosan épített lakóháztípusa a szarufás, kontytetős, elől füstlyukas oromzatú, háromsejtű, szabadkéményes, boglyakemencés ház. 1848-ban már nem alkalmaztak mestergerendát. Búboskemencét az 1930-as évek óta nem építenek. A XIX. század általános építőanyaga a föld és a vályog. Az 1930-as évektől építenek bükkaljai kőből és téglából. Tetőfedésnek a múlt században még nádat, később cserepet használtak.

GAZDASÁGI

A tüzelős ól a XIX. század elejére teljesen eltűnt. Helyét a lepadlásolt istálló foglalja el, melyet a szegényebbek a házzal egy fedél alá építettek. A lakóház és az istálló között sokszor külön bejáratú kamra foglalt helyet.

A jómódú családok már a XIX. század közepe óta építenek tornácot, sok esetben olyat mely a homlokzati síkra is kifordul. A tornácok függőleges tartószerkezete ekkor még fa. Ennek modernebb változatait ma is megtaláljuk számos helyen a faluban s környékén.

Mezőtárkány Tájház szoba belülről

Mezőtárkány Tájháza kívülről

TÁJHÁZ

A mestergerendával rendelkező ház 1840-ben épült, s így a falu legöregebb háza is egyben. A falak anyaga vályogtégla, sár és pelyva, felületük meszelt. A ház padlózata eredetileg földtapasztásos, a fal körül agyaggal díszítve. A faragással díszített fatokos ablakok mérete 40 x 40 cm, előttük zsalugáterrel. A házban egy szoba, egy konyha, és egy kamra volt, mely a mai napig így van a hagyományos berendezésekkel. Ellentétben a már felújított és leburkolt padlószerkezettel. A házat 2014-ben átadott, felújított állapotban láthatjuk, mint a falu egyik nevezetessége, a paraszti kultúra fontos helyi reprezentálása.

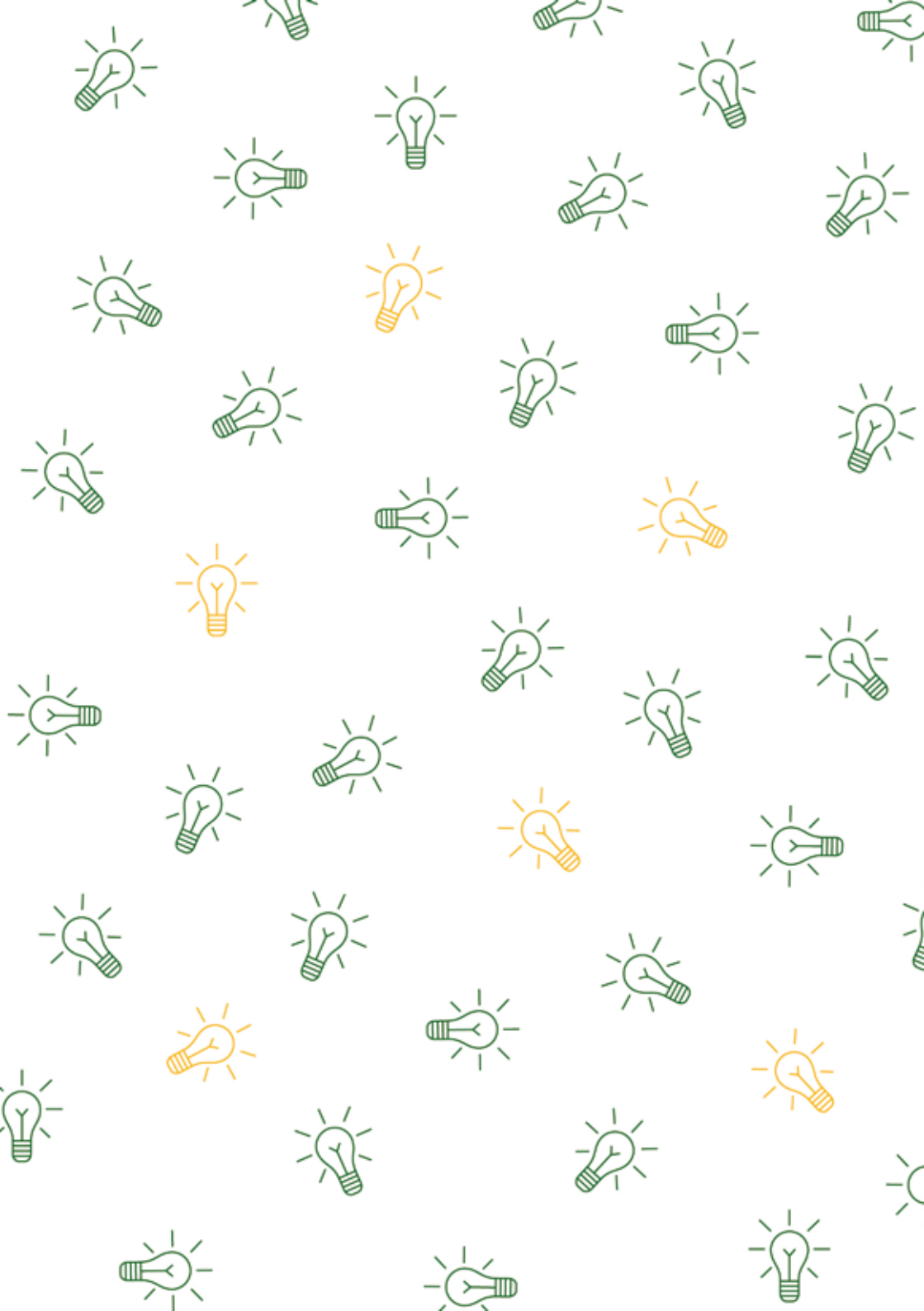

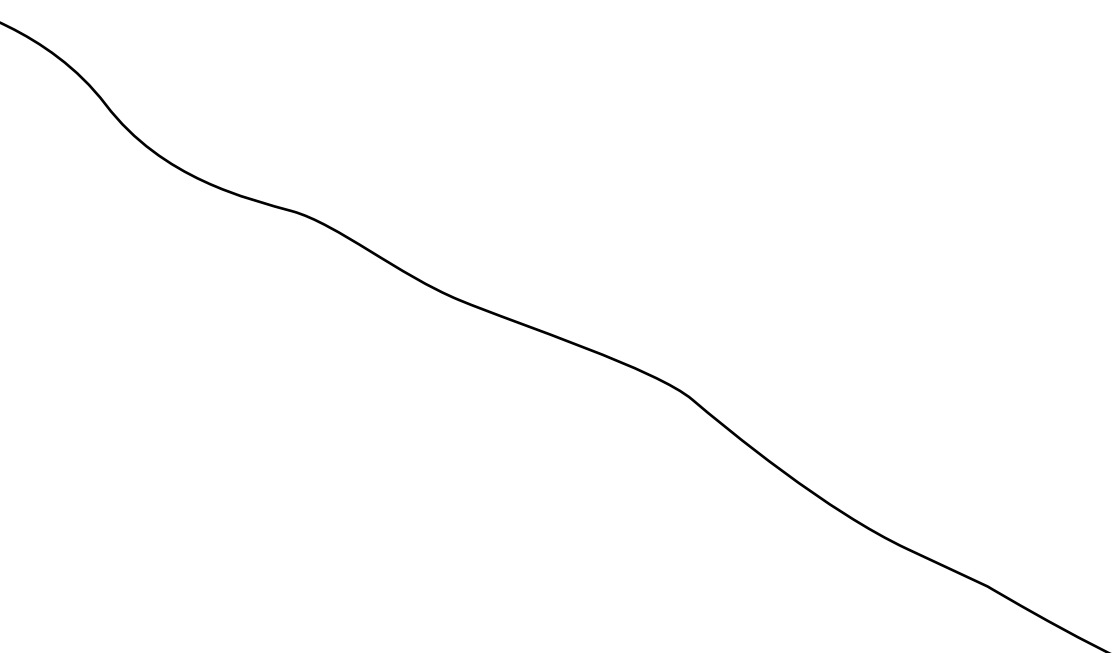

Mezőtárkány Tájház szoba belülről

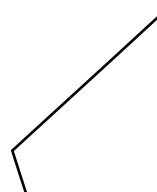
**TELEPÜLÉSKÉPI
SZEMPONTBÓL MEG-
HATÁROZÓ TERÜLETEK**

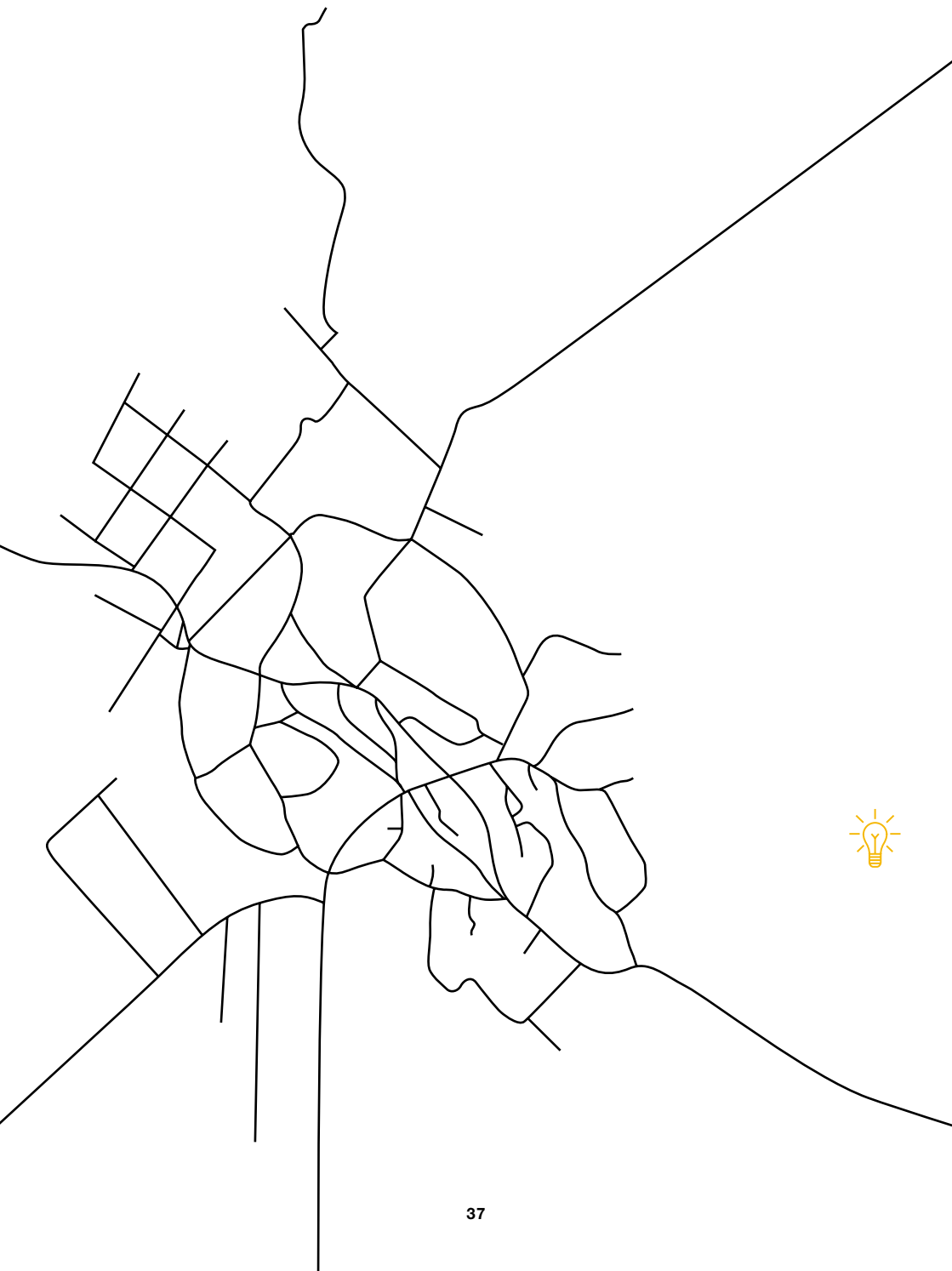

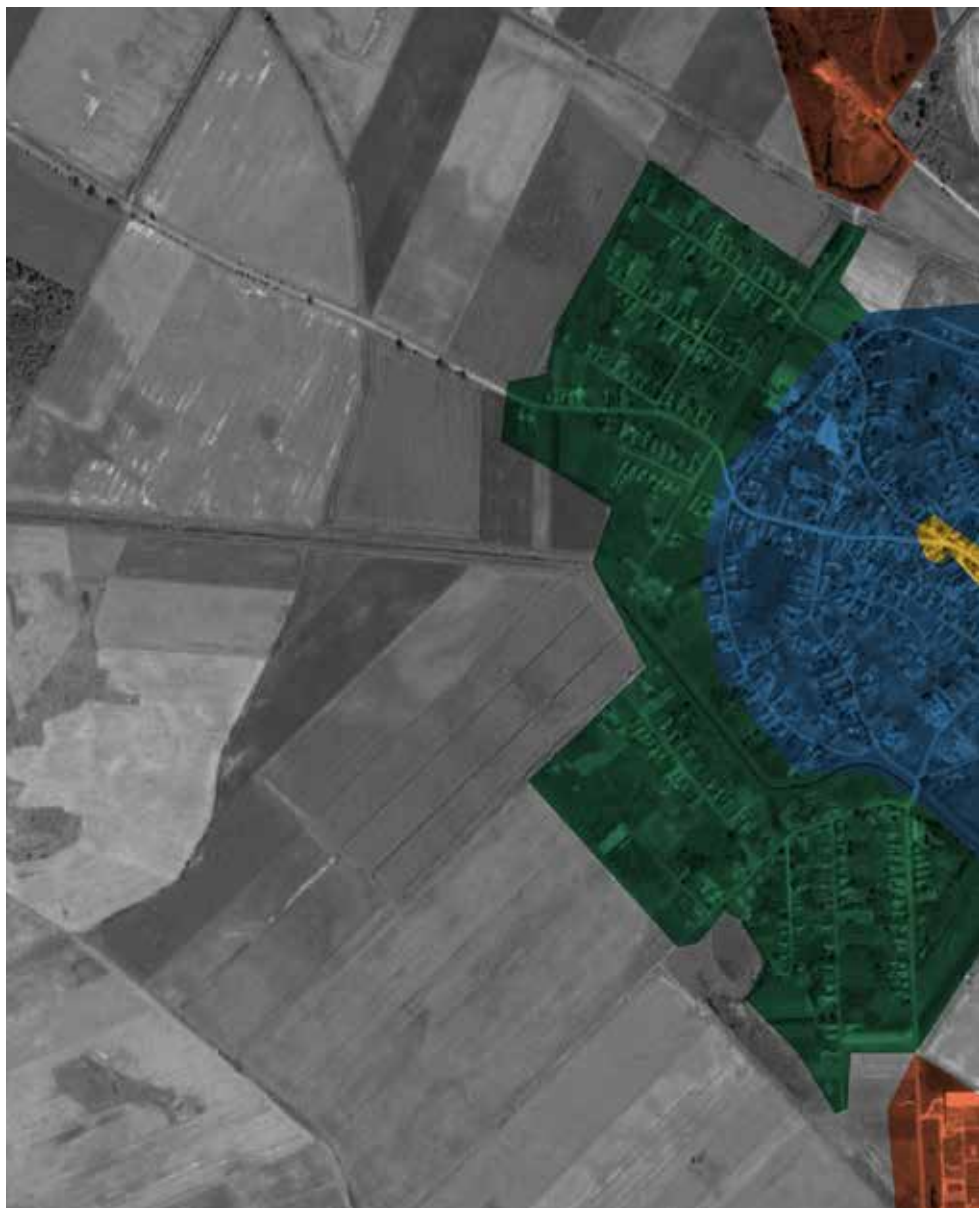

HALMAZTELEPÜLÉS

Az utcák találkozása teresedéseket alkot. Ez roppant változatos kereszteződéseket eredményez, teljesen eltérő terekkel és telepítésekkel. Nem egy sablonszerű megszokott derékszögű úthálózatot látunk, hanem egy régműltből szabályozatlanul fennmaradt halmaztelepülés rajzolatát. Mely egy ékes példája a Magyar halmaztelepüléseknek.

Falu központ

Történelmi település rész

Átalakuló, új település rész

Ipari terület

The background of the entire page is a repeating pattern of small, stylized houses. Each house is drawn with green outlines on a white background. The houses are depicted from a three-quarter perspective, showing a gabled roof, a chimney on the left side, and a door with a small window on the right. They are scattered across the page in various orientations.

TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZ

Mezőtárcány - légifotó

A TELEPÜLÉS ALAKULÁSA

A Laskó patak baloldalán és az Eger patak közötti, halmaz utcaszerkezetű település a mai Mezőtárcány rajzolatán is jól látszik. A délnyugati és északnyugati külső részen a szabályozás erősen elüt a történelmi résztől, így szépen elkülöníthető a természetes módon kialakítható és a tervezett településrész. Több helyen is megfigyelhető, hogy több utca találkozásánál is teresedések alakulnak ki, melyek kellemes hangulatot kölcsönöznek a szemlélőnek.

Mezőtárkány térképe - Az Első Katonai Felmérés (1763-1787)

Mezőtárkány térképe - A Második Katonai Felmérés (1806-1869)

Mezőtárkány térképe - a napjainkból

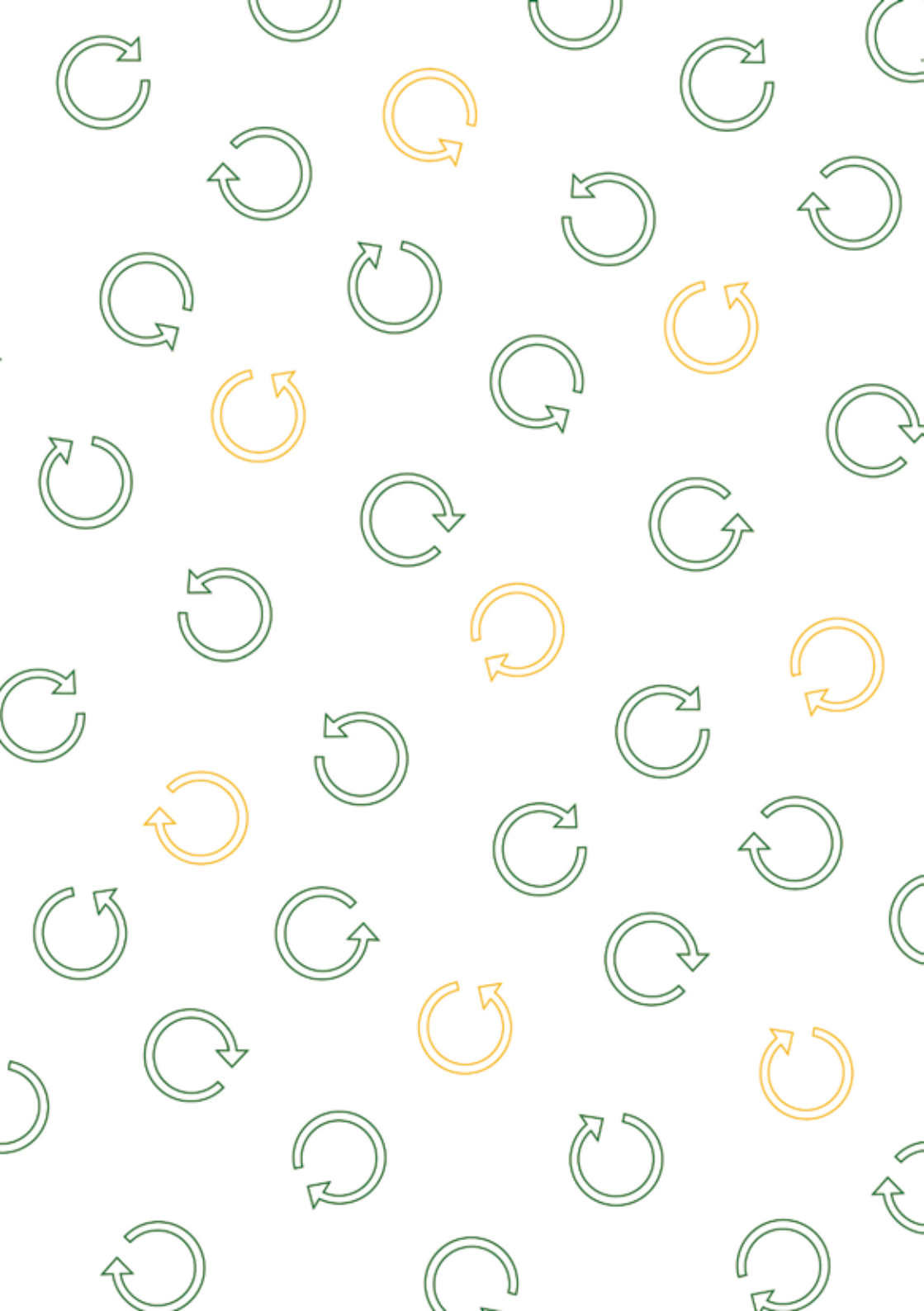

The background of the entire page is covered with a repeating pattern of green circular arrows. Each arrow is a simple line drawing of a circle with a small arrowhead pointing clockwise. They are scattered across the page in various orientations and positions, creating a sense of continuous motion or a cycle.

ÁTALAKULÓ ÚJ TELEPÜLÉSRÉSZ

Mezőtárkány - légifotó

SZABÁLYOZOTT UTAK

A Laskó pataktól délnyugatra eső, és a falu északnyugati településrésze jól elkülöníthető az utcakép szabályozottsága miatt. Ezen területeken már nem jelenik meg a mezőgazdasággal foglalkozó települések rajzolata. Így viszont el is veszíti a halmazfalu jellegét. Fontos lenne a jövőben az eredeti falustruktúra megőrzése, s ha új utcára van szükség, azt a régihez hasonló módon fejleszteni.

Tornácos ház

The background of the entire page is covered with a repeating pattern of green, seven-pointed stars. The stars are of varying sizes and are scattered across the white background.

HELYI ÉRTÉKEK

Mezőtárkány - légifotó

ÚTHÁLÓZAT

A település úthálózata mintapéldája a hal-mazstelepülésnek.

Szinte minden utcák által létrehozott csomópontban egy kis teresedés jön létre, mely nagyon kellemes hangulatot és összképet kölcsönöz a szemlélőnek, bárhol is áll a faluban.

A magtár, a templom és a szoborpark környezetének egységes kezelése, parkosítása, és felújítása. Melynek célja, hogy egy nagy és egységes faluközpontot, rendezvényhelyszínt hozzanak létre, mely kellő távolságban van a forgalmasabb főútvonaltól.

Mátravíz horgásztó

HORGÁSZTÓ

Mezőtárkány északi részén egy csendes zöldövezeti részen található a Mátravíz horgásztó, mely egy 4,5 hektáros egykori kavicsbánya tó. Átlagos mélysége csupán 3m, éves rendszerességgel intenzíven halasított. A tó melletti horgászházakon túl 5 faház található ahol a sátorhelyekkel együtt 20 fő elhelyezésére van lehetőség. Kiszolgálásukat a tó panorámájára nyíló büfé, és rendezvényter látja el, grillező, nyársaló és kemencében sütés lehetőségével.

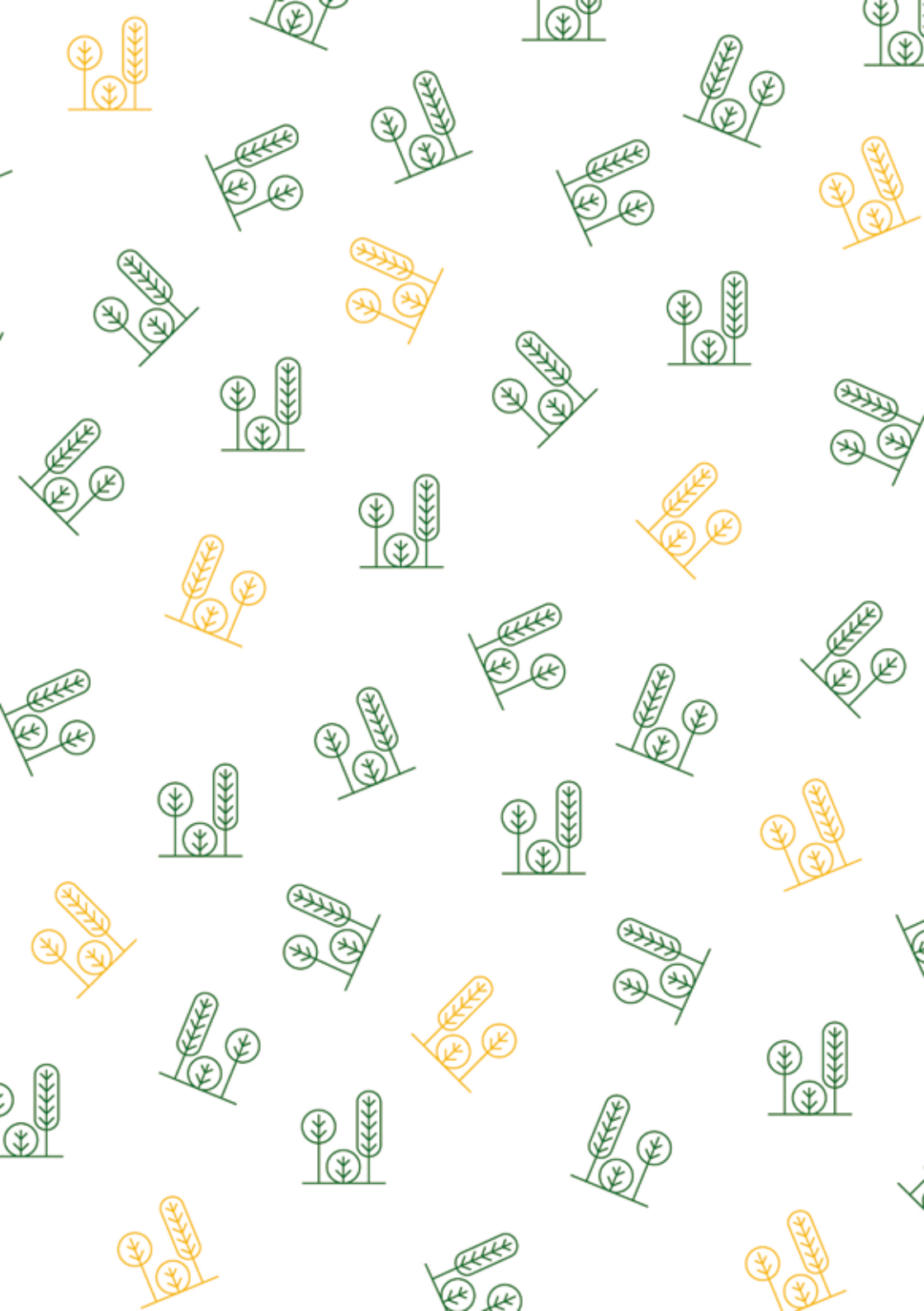

**BEÉPÍTÉSRE
NEM SZÁNT
TERÜLET**

Látkép Mezőtárkány határából

A község külterülete néhány erdőfolt-fasor és csatorna kivételével teljes egészében megművelt vagy legeltetett terület néhány szétszórt gazdasági épületcsoporttal. Több helyen még mai napig látszik az egykori szabályozatlan intenzív vízrajzi mozgás, melyek hagyatékai a kisebb-nagyobb foltokban kanyargó mocsarak-nádasok. A mai föld, és mezőgazdasági úthálózat rajzolata hasonlóságot mutat a XVIII. századi térképen szereplővel.

**ÉPÍTÉSZETI
ÚTMUTATÓ,
AJÁNLÁSOK**

Mezőtárkány - légifotó

ÉPÍTKEZÉS

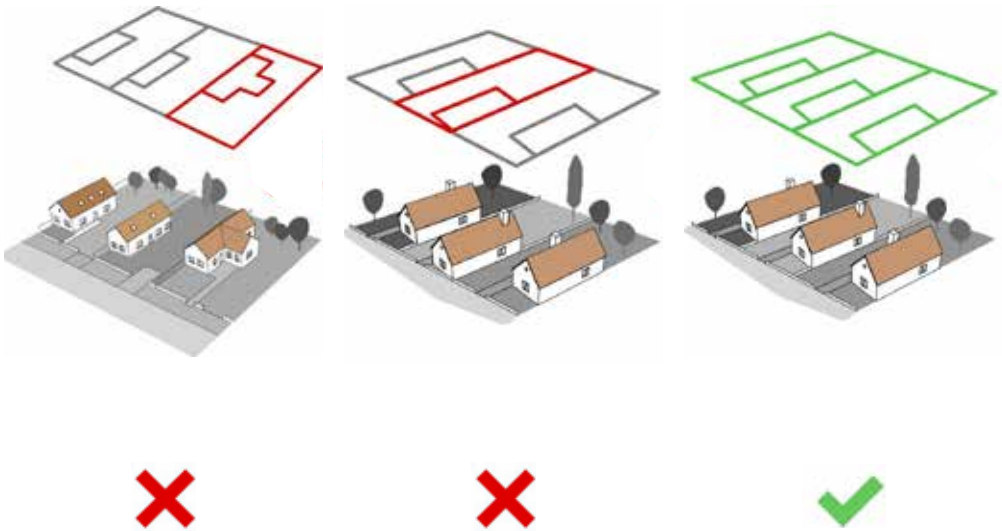
Mezőtárkányban történő beruházás esetén célszerű a meglévő hagyományos mezőfalvi lakóháztípust alapul venni, és modern módon megfogalmazni azt. Mezőfaluhoz illően ez elmondható a kertben történő melléképületek elhelyezésére is, bármilyen modern funkciójúak is legyenek azok.

Az esetleges úthálózat bővítése közben célszerű szem előtt tartani a halmaz település jelleget, a már említett egyedi jelleg megőrzése érdekében. Nem javallott a már két területen is észrevehető szabályos úthálózat kiépítése, mert a teljes falu hangulatát-jellegét és értékét is erősen károsítja.

TELEPÍTÉS

Általánosságban elmondható, hogy az utcákra merőleges hosszanti telkeken négyzetes alaprajzú épületeket építenek, előkerttel elhatárolva a Mezőtárkányiak. Azonban az utcák egyenetlenségéből, így a telkek különféle alaprajzából következik, hogy számos helyen találhatunk eltérő formájú és telepítésű lakóházakat. Emellett érdekes, hogy az utcák és a lakótelkek több helyen nagyméretű zöldfelületeket zárnak közre, így ott zártkertek és legelők alakultak ki.

Új építés esetében érdemes volna ezen igen ritka településképi struktúra megővásával építeni, figyelembe véve a szomszédos házak jellegét.

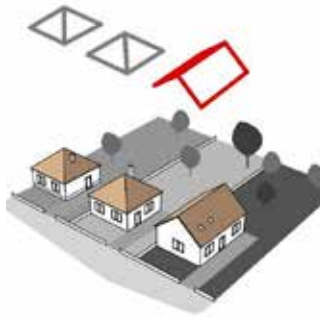

ANYAGHASZNÁLAT (SZÍNEK)

Az anyaghasználatot tekintve az építésügyi előírások miatt sok helyen nem alkalmazhatunk hagyományos építőanyagokat. Viszont az épület külső megjelenésében teremthetünk egységeséget azzal, hogy a településre régen jellemző anyagokat megpróbáljuk modern megoldásokkal ötvözve, újragondolva visszaadni az épületeknek. Mezőtárkány esetében például lábazati burkolatnak az Eger környékbeli homokkő vagy dácittufa alkalmazása vagy a lábazati burkolat elhagyása javallott. A homlokzati falak fehér vagy világos színűre vakolva és festve vagy oromfal esetében fadeszkázattal fedve jelenjenek meg. A tornácok pillérei fából vagy a homlokzattal megegyező megjelenésűek legyenek. A tetőfedések náddal, vagy cserépfedéssel készüljenek kontyolt kialakításban.

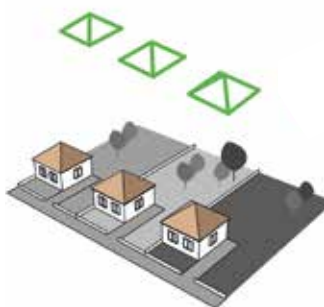

TETŐHAJLÁSSZÖG, TETŐFORMA

Az épületállomány tetemes részén sátor és kontytetőket találunk, de nem ritka a nyereg és a félnyereg tető sem. Érdekes az utcakép megőrzése érdekében a szomszédos épületek meglévő tetőszerkezetéhez igazodni, mind típusában, léptékében és fedési módjában. A faluban jellemző az ereszek kicsiny kinyúlása, visszafogott megjelenése.

Tetőhajlásszög és tetőforma

MAGASSÁGOK

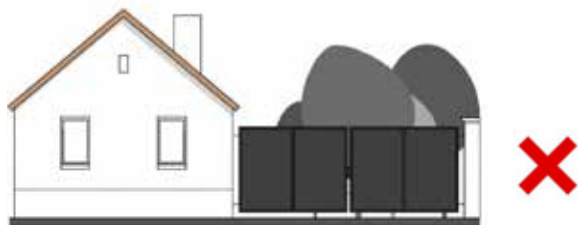
Mezőtárkány lakóépületeinek magassága javarészt azonos. A házak a középületek kivételével általában földszintesek, ritkán kétemeletesek vagy tetőtér beépítésűek. Az utcákat szegélyező fasorok magassága körülbelül azonosak az épületekkel, pár közparkot nem ide értve. A település legmagasabb épülete a falu közepén álló templom. Új építésnél az utcakép megőrzése érdekében célszerű a szomszédos épületek magasságaihoz alkalmazkodni.

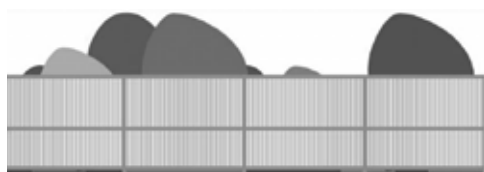
Tetőmagasság

KERÍTÉSEK, KERTEK

A kerítések a legtöbb esetben egy alacsony beton vagy kő lábazaton álló, fémből és fából készülő igen áttört szerkezetek. Sokszor a színezéssel és a síkján belüli geometriai díszítéssel válnak egyedivé. A kerítések csak az utcáfronton díszítettek, azon belül is a kapu van kiemelt szerepben. Az utcáfronti homlokzat és a kerítés között előkert található. Az oldalkert igen sok helyen parkosított vagy leburkolt. A hátsókeretek igen nagy része megművelt vagy legeltetett zöldfelület.

Mezőtárkányon található kerítés típusok

Mezőtárkányi utca

HOMLOKZAT KÉPZÉS

Az épületek benapozatlan oldalának homlokzati kialakítása a benapozott oldalakhoz képest igen alulértékelt, és rendszertelen. Ezen épületrészt próbáljuk meg tervezési szinten azonos értékű homlokzatként kezelni, s nem elhanyagolni. A javarészt déli oldalon szinte minden régi esetben találkozunk tornáccal, vagy újabb építésnél valamiféle terasszal. Az utcára és az udvarra néző homlokzatok az itteni földműves-gazdálkodó, rendszerszerű életvitelnek megfelelően egyszerűek, viszont a maga nemükben rendszerezettek és finoman díszítettek. A legtöbb régi épület esetében ereszcsonornát nem láthatunk, célszerű volna ezen szerkezetet, új építés esetén rejtett megoldással kialakítani.

Tornácos ház

TEREPALAKÍTÁS

A település és környezete szinte teljesen vízszintes. Egy területen végzett nagymértékű földmunka után törekedjünk a terület eredeti viszonyainak visszaállítására. Ennek indokoltsága a terület természetes viszonyainak és a lokális vízelvezetés egyszerűségének megőrzése. Kerüljük a lejtők, rézsűk, garázslehajtók kialakítását.

Ablak kialakítás

AJTÓK, ABLAKOK

A településen található régi épületeknél is ma már ritkán találunk finoman megfara-gott és díszített fa nyílászárókat. Amennyi-ben van, próbáljuk azt megőrizni, de ha nem lehetséges, akkor fa megjelenésű nyílászá-rókat alkalmazni felújítás esetében.

Ablak kialakítások

Mezőtárkány egyik utca képe

UTCÁK, KÖZTEREK

Az utcák és közterek jellegét erősen befolyásolja a falut átmetsző forgalmas főút, s annak közelsége. A középületek és magas házak nagy része a főúton közvetlenül vagy annak közelségében helyezkedik el, ebből kifolyólag az helyenként kisvárosias jelleget ölt. A főúttól távolabb eső utcákon sokkal erőteljesebben látszik a falusias jelleg, mely a falu igazi arculatát megadja. A településen található szoborpark és templomkert igen intenzíven parkosított, ellentétben az utcákkal, melyek helyenként igényelnék a fák jelenlétét.

ΟΨΟΔΑ

ΜΕΤΑΛΛΕΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ

33-η ΣΕΦ ΟΤΤΕΛΕ

JÓ PÉLDÁK

Náchazel Architekti - Orchard house

Lakó épület felújítás

Álmosdi Árpád - Szolnok, Tabán

Új építésű lakóépület a helyi arányrendszerek és hagyományok figyelembevételével

Lukas Mayr - Atelier Kitchen Haidacher

Melléképület felújítás átalakítás

PYO Arquitectos - Casa Tmolo

Új építésű lakóépület helyi építőanyagokból

Thomas Kröger - Landhaus

Meglévő gazdasági épületek átalakítás, felújítása

Gereben Péter, Marián Balázs - Almagyar Érseki borterasz

Igényes, egyszerű falusi turisztikai hely

Kateszteri _Aires Mateus - House in Time Casa No Tempo

Új mezőgazdasági, vagy ipari épület építése
tájba illesztve

Peter Zumthor - Fördő, Vals

Település szélén vagy zöld övezetben elhelyezett közintézmény

Sportpályák és zöldfelületek kialakítása - jó példák

Zöldfelület kialakítása - jó példák

Ajtók - jó példák

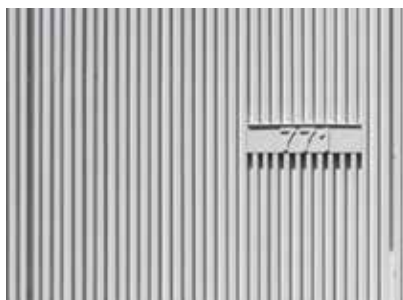
Ablakok - jó példák

Kerítések - jó példák

Házzszámok - jó példák

Információs és reklám táblák - jó példák

Információs és reklám táblák - jó példák

Buszvárók - jó példák

Utcabútorok (padok) - jó példák

Szemetes kukák - jó példák

